

Marta Wincewicz-Bosy

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

MIĘDZYNARODOWE ORGANIZACJE FINANSOWE JAKO UCZESTNICY STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH

Streszczenie: Organizacje międzynarodowe to jedne z najdynamiczniej rozwijających się podmiotów systemu międzynarodowego. Celem artykułu jest identyfikacja pojęcia organizacji międzynarodowych, przedstawienie systematyki międzynarodowych organizacji finansowych oraz pokazanie ich wpływu na instytucjonalizację stosunków międzynarodowych.

Słowa kluczowe: organizacje międzynarodowe, stosunki międzynarodowe, międzynarodowe organizacje finansowe, instytucjonalizacja stosunków międzynarodowych

1. Wstęp

Postęp technologiczny i deregulacja rynków jako trend w gospodarce światowej przyczyniają się do pojawienia się nowych podmiotów i zjawisk im towarzyszących. Do takich podmiotów zaliczyć można m.in. organizacje międzynarodowe, które na arenie światowej pojawiły się na przełomie XVIII i XIX w. [7, s. 233]. Celem artykułu jest identyfikacja pojęcia organizacji międzynarodowych, przedstawienie systematyki międzynarodowych organizacji finansowych oraz pokazanie ich wpływu na instytucjonalizację stosunków międzynarodowych.

2. Identyfikacja pojęcia „organizacje międzynarodowe”

Organizacje międzynarodowe, a zwłaszcza finansowe, stanowią niewątpliwie jedną z najbardziej intrygujących grup uczestników stosunków międzynarodowych. Powołane zostały jako forma dyplomacji wielostronnej, by tworzyć m.in. standardy i normy w obszarach swego działania, działać na rzecz wspierania podmiotów członkowskich, które często (zwłaszcza międzypaństwowe) pretendują do roli dominant we współczesnych stosunkach międzynarodowych.

Z teoretycznego punktu widzenia organizacje międzynarodowe to podmioty powoływane do życia przez wspólne oświadczenie woli, zawarte w traktacie bądź porozumieniu, którego stronami są przedstawiciele przynajmniej trzech państw obcych. Są to podmioty celowe o ustalonej strukturze wewnętrznej i określonych kom-

petencjach, dających podstawę do funkcjonowania we wskazanych w akcie konstytucyjnym dziedzinach [4, s. 12-18]. Ich podmiotowość prawnomiędzynarodowa ma charakter wtórny i ograniczony, a zatem jej zakres uzależniony jest od woli twórców i zapisów w aktach założycielskich, a także jest efektem przyznanych kompetencji i wyznaczonego zakresu działania. Zgodnie z literą prawa międzynarodowego, do atrybutów podmiotowości organizacji międzynarodowych zaliczyć należy: *ius tractatum*, *ius standi* oraz *ius legationis* [2, s. 8-10]. Należy zwrócić uwagę na to, iż w praktyce ich zakres bywa różny w odniesieniu do różnych organizacji, szczególnie w zależności od specyfiki działań, typu organizacji i charakteru podmiotów członkowskich.

Wśród funkcji przynależnych organizacjom międzynarodowym wymienić trzeba: normotwórcze, regulacyjne, operacyjne, kontrolne, sądowe, administracyjne i najważniejszą z nich – rozwijanie współpracy między podmiotami członkowskimi [4, s. 69-87]. Szczególną wagę ma realizacja funkcji normotwórczych i regulacyjnych. Organizacje międzynarodowe, choć uznawane za podmioty prawa międzynarodowego, nie posiadają delegacji do bezpośredniego tworzenia powszechnie obowiązującego prawa. W ich kompetencjach leży jedynie stanowienie prawa wewnętrznego organizacji. Jednakże ich działalność często jest związana z sankcjonowaniem zwyczajów i norm obowiązujących, w sposób nieformalny, w różnych sferach i dziedzinach (prawo zwyczajowe).

Organizacje międzynarodowe są podmiotami działającymi na zasadach *non-profit*. Liczne prowadzą różne formy działalności powiązanej z merytoryczną sferą ich funkcjonowania. W wielu przypadkach dysponują własnymi mediami, których zaletą jest przede wszystkim brak cenzury ze strony podmiotów rządowych na terytoriach ich działalności.

Członkostwo w nich jest dobrowolne i wynika z woli samych podmiotów członkowskich, które choć powinny stosować się do reguł obowiązujących w organizacji, to nie muszą ich bezwzględnie przestrzegać (powoływanie się np. na rację stanu czy interes narodowy). Jednocześnie organizacje mają możliwości stosowania sankcji względem podmiotów permanentnie naruszających ustalone zasady. Ich stosowanie uzależnione jest jednak od zgody pozostałych członków, dlatego ich skuteczność bywa różna.

Decyzje stanowią wyraz woli organizacji, a zatem są elementem autonomicznym w stosunku do woli podmiotów członkowskich [4, s. 164-174]. Jednak do ich wygenerowania na forum organizacji niezbędny jest konsens biorących udział w procesie podejmowania decyzji (w większości organizacji najważniejsze decyzje podejmowane są na zasadach jednomyślności). Z jednej strony sytuacja ta sprawia, że nie wszystkie decyzje, które zapadają, są zgodne z interesem wszystkich podmiotów członkowskich. Z drugiej zaś strony, brak zgody może spowodować spowolnienie procesu decyzyjnego lub uniemożliwić wygenerowanie jakiegokolwiek decyzji. Biorąc pod uwagę to, że bilans kosztów i korzyści z uczestnictwa w systemie organizacji międzynarodowych dla każdego z podmiotów członkowskich powinien być dodatni,

a każdy członek stara się maksymalizować stopień realizacji własnych interesów, proces tworzenia i realizacji decyzji bywa bardzo żmudny i długotrwały.

3. Klasyfikacja międzynarodowych organizacji finansowych¹

Niewątpliwie najważniejszą organizacją międzynarodową jest Organizacja Narodów Zjednoczonych, powstała 24.10.1945 r. jako organizacja powszechna i uniwersalna, zrzeszająca 192 kraje członkowskie (stan na 3.10.2006). Jest ona nie tylko forum wymiany poglądów i platformą współpracy międzynarodowej w różnych obszarach i dziedzinach, ale także „strażniczką” pokoju na świecie i przestrzegania prawa. Choć jej skuteczność i technika działania bywają różnie oceniane, jej pozycja w stosunkach międzynarodowych jest bezdyskusyjna. Wpływa ona nie tylko na relacje między podmiotami członkowskimi, ale poprzez system ONZ (organizacje wyspecjalizowane, programy, projekty, komisje i różnego typu misje specjalne) na wszystkie dziedziny życia. Nie można także pominąć roli ONZ jako jednego z największych pracodawców na świecie.

Wśród organizacji międzynarodowych jedną z grup o największym znaczeniu dla gospodarki światowej są organizacje finansowe. W zależności od stopnia szczegółowości analizy tej grupy podmiotów, w jej obszarze bywają także analizowane organizacje ubezpieczeniowe (np.: Generalna Arabska Unia Ubezpieczeń, Iberoamerykańska Organizacja Ubezpieczeń Społecznych, Międzyamerykańska Konferencja Ubezpieczeń Społecznych, Międzynarodowa Konferencja Kontroli Ubezpieczeń Państw Afrykańskich, Międzynarodowe Stowarzyszenie Prawa Ubezpieczeniowego, Międzynarodowy Związek Ubezpieczycieli Kredytów i Inwestycji, Międzynarodowe Stowarzyszenie Rzecznawców Ubezpieczeniowych). Dokonując przeglądu międzynarodowych organizacji finansowych, można podzielić je według kilku kryteriów, np.: zasięgu geograficznego, powszechności dostępu, specjalizacji czy podmiotów członkowskich. Na potrzeby podjętych rozważań dokonano podziału na organizacje państwowe (międzypaństwowe) i pozarządowe oraz organizacje powszechne i regionalne.

Do grupy finansowych państwowych międzynarodowych organizacji powszechnych należy zaliczyć Bank Światowy, a właściwie Grupę Banku Światowego, w której skład wchodzi 5 organizacji.

1. Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju (International Bank for Reconstruction and Development – IBRD) powołany do życia, by nieść pomoc w odbudowie krajów zniszczonych przez II wojnę światową i tworzyć warunki do zrówno-

¹ Informacje zawarte w tej części artykułu pochodzą m.in. ze stron internetowych prowadzonych przez poszczególne organizacje międzynarodowe, w głównej mierze z zakładki About Us i Annual Report www.icaew.com, www.aicpa.org, www.bis.org, www.brettonwoodsproject.org, www.clubdeparis.org, www.coha.org, www.ecb.int, www.fese.be, www.gccsg.org, www.iasb.org, www.iccwbo.org, www.icf.org, www.icsid.worldbank.org, www.iea-world.com, www.ifc.org, www.imf.org, www.iosco.org, www.miga.org, www.web.worldbank.org.

ważnego rozwoju. Obecnie 189 krajów członkowskich podejmuje na jego forum współpracę, także w celu wyeliminowania skrajnego ubóstwa, promowania równości płci i awansu społecznego kobiet, ograniczenia umieralności dzieci, walki z chorobami, zrównoważonego gospodarowania zasobami naturalnymi. Kapitał zakładowy w 2006 r. wyniósł 189,7 mld USD.

2. Międzynarodowe Stowarzyszenie Rozwoju (International Development Association – IDA) udziela kredytów na specjalnych warunkach (pożyczki nieoprocentowane) krajom najbiedniejszym (według warunków IDA obecnie uprawnionych do jej pomocy jest 78 krajów). W (fiskalnym) 2008 r. ich wartość wyniosła ponad 11,2 mld USD, a we wspólnym finansowaniu z IBRD 24,7 mld USD; na projekty, które kończą się w 2011 r., przeznaczy ono ponad 41,6 mld USD.

3. Międzynarodowa Korporacja Finansowa (International Finance Corporation – IFC) udziela wsparcia finansowego inwestorom nierządowym (sektor prywatny i spółdzielczy) na terenach krajów rozwijających się. Wizją organizacji jest stworzenie ludziom możliwości ucieczki od biedy i poprawy warunków życia. Realizuje to przez promowanie otwartości gospodarek, popieranie sektora prywatnego, wspieranie rynku pracy i świadczenie usług doradczych oraz kreowanie możliwości rozwojowych. W 2008 r. w jej skład wchodziło 181 krajów członkowskich, a całkowity koszt przeprowadzonych inwestycji wyniósł 43 mld USD; IFC wsparła 372 inwestycje w 85 krajach.

4. Wielostronna Agencja Gwarancji Inwestycyjnych (Multilateral Guarantee Agency – MIGA) [10, s. 328] powstała, by stymulować międzynarodowe przepływy kapitałowe szczególnie związane z obszarami krajów rozwijających się; ważnym obszarem jej działalności jest udzielenie gwarancji dla ryzyka niehandlowego i świadczenie usług o charakterze doradczym. W 2008 r. MIGA udzieliła ponad 900 gwarancji wartych ponad 17,4 mld USD na projekty w 96 krajach. Obecnie tworzą ją 173 podmioty członkowskie.

5. Międzynarodowe Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych (International Center for Settlement of Investment Disputes – ICSID) jest jedną z największych międzynarodowych instytucji arbitrażowych, której członkami jest 155 podmiotów. Do jej zadań należą: prowadzenie dyskusji, mediacje, rozstrzyganie sporów oraz działalność doradcza związana z prowadzeniem działalności w sferze inwestycji międzynarodowych. W 2008 r. wsparcie na działalność arbitrażową wynosiło ponad 23,5 mln USD.

Znaczącą grupę podmiotów w systemie stosunków międzynarodowych stanowią organizacje będące wyspecjalizowanymi funduszami, np.: Fundusz Wspólnoty Narodów do Współpracy Technicznej czy Międzynarodowy Fundusz Rozwoju Rolnictwa. Jednak największe znaczenie ma Międzynarodowy Fundusz Walutowy (International Monetary Fund – IMF). Jest to organizacja zrzeszająca 185 państw, której celem jest stabilizacja ekonomiczna na świecie przez wspieranie międzynarodowej współpracy walutowej, bezpieczeństwa walutowego, promocję zatrudnienia i zrównoważonego rozwoju, redukcję biedy i ubóstwa, wspieranie handlu międzyna-

rodowego. Jego zasoby szacowane są na 363 mld USD, z czego 265 mld USD może być przeznaczonych na pożyczki. Jednocześnie jest jedną z najbardziej krytykowanymi (obok Banku Światowego) instytucji międzynarodowych. Do podstawowych zarzutów można zaliczyć: postrzeganie świata z punktu widzenia jedynie finansjery, wymuszanie na państwach uzależnionych nadmiernej dyscypliny budżetowej i kontroli inflacji kosztem innych parametrów ekonomicznych, brak przejrzystości i demokracji w podejmowaniu decyzji, stosowanie podwójnych standardów, odsuwanie od procesów decyzyjnych zainteresowanych podmiotów oraz sprzeniewierzenie się ideom Keynesa². Jednak „krytyka nie oznacza kwestionowania potrzeby istnienia instytucji, których celem jest stabilizacja sytuacji gospodarczej świata. Dziś, w dobie globalizacji, są one szczególnie potrzebne” [12].

Poza funduszami o charakterze powszechnym dużą grupę tworzą fundusze regionalne. Ich cele związane są z finansowaniem projektów służących rozwojowi gospodarczemu i społecznemu na terytoriach państw członkowskich. Udzielają także pomocy finansowej przeznaczonej na wsparcie integracji regionu, rozwój idei szeroko rozumianego partnerstwa, a także modernizację i unowocześnianie wybranych dziedzin oraz zwiększenie świadomości ekologicznej. Można tu wymienić m.in.:

- Arabski Fundusz Rozwoju Ekonomicznego i Gospodarczego (Arab Fund for Economic and Social Development – AFESD),
- Arabski Fundusz Walutowy (Arab Monetary Fund – AMF),
- Fundusz Abu Dhabi ds. Rozwoju Gospodarczego w Afryce (Abu Dhabi Fund for Arab Economic Development – ADFAED),
- Azjatycki Fundusz Rozwoju (Asian Development Fund – AsDF),
- Europejski Fundusz Rozwoju (European Development Fund – EDF).

Dla większości organizacji charakterystycznym elementem działalności jest budowa warunków do lepszego funkcjonowania gospodarek i społeczeństw ich członków. Mają temu służyć promowane wzorce i normy, od których przestrzegania uzależnione są wsparcie i możliwość udziału w programach rozwojowych. Szczególne miejsce wśród organizacji zajmuje Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), czyli Organizacja Współpracy i Rozwoju Gospodarczego, która powstała z przekształcenia Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej (OEEC) [10, s. 350-351]. Jest ona podmiotem stosunków międzynarodowych o niezwykle bogatym spektrum działalności. Współcześnie koncentruje się na inspirowaniu rozwoju gospodarczego oraz współpracy międzynarodowej.

Bank Rozrachunków Międzynarodowych (Bank for International Settlements – BIS) [14, s. 281-283] jest przedstawicielem kolejnej grupy organizacji – banków. Jego celami są ułatwienie współpracy między bankami centralnymi i organizacja rozliczeń, pełni funkcję „banku banków centralnych”. Stanowi forum dla między-

² Jednym z najbardziej znanych krytyków MIF jest J.E. Stiglitz, były główny ekonomista Banku Światowego, laureat Nagrody Nobla, www.pl.wikipedia.org/wiki/Mi%C4%99dzynarodowy_Fundusz_Walutowy.

narodowej współpracy walutowej oraz centrum prac badawczych i publikacji statystycznych, a także ma duży wkład w koordynowanie polityki walutowej w skali międzynarodowej. Ważną funkcją BIS jest funkcja agenta i powiernika w odniesieniu do różnych funduszy międzynarodowych i międzynarodowych porozumień finansowych. Banki regionalne zostały powołane do życia, by finansować przedsięwzięcia związane z rozwojem i uczestnictwem podmiotów członkowskich w systemie gospodarki światowej. Nie tylko stanowią formę stosunków dyplomatycznych i arenę realizacji interesów partykularnych, lecz także przyczyniają się do redystrybucji środków dla obszarów najbardziej potrzebujących, gdyż jako podmioty o charakterze regionalnym zdecydowanie posiadają większą wiedzę o stanie faktycznym obszarów ich działalności niż organizacje globalne. Do aktywnych członków systemu stosunków międzynarodowych można zaliczyć m.in.:

- Afrykański Bank Rozwoju (African Development Bank – AfDB),
- Andyjską Korporację Rozwoju (Andean Development Corporation – ADC),
- Arabski Bank Rozwoju Gospodarczego w Afryce (Arab Bank for Economic Development in Africa – ABEDA),
- Azjatycki Bank Rozwoju (Asian Development Bank – AsDB),
- Bank Centralny Państw Afryki Środkowej (Central African States Bank – CASB),
- Bank Centralny Państw Afryki Zachodniej (Central Bank of West African States – CBWAS),
- Bank Państw Afryki Środkowej (Bank of Central African States – BEAC),
- Bank Rozwoju Państw Afryki Środkowej (Central African States Development Bank – CASDB),
- Bank Rozwoju Państw Wielkich Jezior (Bank for Development of the Great Lakes States – BDEGL),
- Centralny Amerykański Bank Integracji Gospodarczej (Central American Bank of Economic Integration – CABEI),
- Europejski Bank Inwestycyjny (European Investment Bank – EIB),
- Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju (European Bank for Reconstruction and Development – EBRD),
- Islamski Bank Rozwoju (Islamic Development Bank – IsDB),
- Karaibski Bank Rozwoju (Caribbean Development Bank – CDB),
- Środkowoamerykański Bank Integracji Gospodarczej (Central American Bank of Economic Integration – BCIE),
- Zachodnioafrykański Bank Rozwoju (West African Development – Bank WADB),
- Międzyamerykański Bank Rozwoju (Inter-American Development Bank – IDB).

Najmłodszym dzieckiem wśród międzynarodowych organizacji finansowych jest Bank of the South (Banco del Sur) [1; 3], który powstał w grudniu 2007 r. z inicjatywy prezydenta Wenezueli Hugo Chaveza. Utworzony został, by wspomagać rozwój

krajów członkowskich (Argentyny, Brazylii, Boliwii, Kolumbii, Ekwadoru, Paragwaju, Urugwaju oraz Wenezueli) i jednocześnie stanowić przeciwwagę dla Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego, prowadzących swoją działalność w sposób imperialistyczny i kapitalistyczny, zgodnie ze stanowiskiem prezentowanym na konferencji w Quito w maju 2007 r. Pomimo zapowiadanego szybkiego rozpoczęcia działalności (jednym z pierwszych projektów finansowanych przez tę organizację miała być budowa 8000 km rurociągu łączącego Wenezuelę z Argentyną przez Boliwię i Brazylię), jeszcze w maju 2008 r. Banko del Sur nie rozpoczął swej działalności. Założyciele nadal przekonują o jego rychłej aktywacji.

Wśród organizacji pozarządowych powszechnych są:

- Międzynarodowe Stowarzyszenie Ekonomiczne (International Economic Association) rozwijające kontakty między ekonomistami, organizujące kongresy ekonomistów oraz liczne kursy i szkolenia, a także prowadzące prace bibliograficzne;
- Międzynarodowa Federacja Giełd Papierów Wartościowych (Fédération Internationale des Bourses de Valeurs) zrzeszająca światowe giełdy, jej członkiem jest m.in. Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie;
- Międzynarodowa Izba Handlowa (International Chamber of Commerce), w gestii której leżą regulacje w obszarze handlu międzynarodowego i arbitrażu oraz tworzenie standardów międzynarodowej wymiany handlowej;
- Międzynarodowa Izba Standardów Rachunkowości (International Accounting Standards Boards), mająca na celu stworzenie i upowszechnienie międzynarodowych standardów rachunkowości finansowej jako norm o wysokiej jasności, przejrzystości i adekwatności, weryfikację już istniejących norm i standardów; jej częścią jest Międzynarodowy Komitet Standardów Rachunkowości;
- Międzynarodowa Organizacja Komisji Papierów Wartościowych (International Organization of Securities Commission) – ustalanie wspólnych standardów regulacyjnych, których priorytetem jest tworzenie uczciwego i sprawnego systemu funkcjonowania rynków finansowych, sprawowanie nadzoru nad transakcjami finansowymi i udoskonalanie rynku papierów wartościowych;
- Międzynarodowa Organizacja Najwyższych Izb Kontroli (International Organization of Supreme Audit Institutions) – standaryzacja terminologii i norm w odniesieniu do finansów i kontroli finansowej, organizacja sympozjów, szkoleń i spotkań, prowadzenie specjalistycznej biblioteki;
- Międzynarodowe Stowarzyszenie Badania Dochodu i Majątku Narodowego (International Association for Research on Income and Wealth) – podejmuje próby zdefiniowania pojęcia dochodu i majątku narodowego oraz metod ich obliczania;
- Międzynarodowe Zrzeszenie Związków Zawodowych Pracowników Służb Publicznych i Związków Pokrewnych (Trade Unions International of Public and Allied Employees) – prowadzi działalność w 5 sekcjach: pracowników administracji państwowej, przedsiębiorstw komunalnych, banków, zdrowia i łączności,

- reprezentuje interesy członków oraz walczy o gwarancje swobód i praw pracowniczych w skali międzynarodowej;
- Międzynarodowy Instytut Finansów Publicznych (International Institute of Public Finance) – tworzenie standardów i kontrola przestrzegania norm prawa w zakresie finansów publicznych, prawa budżetowego, kredytów publicznych, spraw skarbowych, systemów podatkowych i długu państwowego;
 - Międzynarodowy Instytut Kas Oszczędnościowych (International Savings Banks Institute) – wymiana informacji, gromadzenie materiałów i standaryzacja funkcjonowania kas w skali międzynarodowej, organizacja Międzynarodowego Kongresu Oszczędności;
 - Światowa Rada Towarzystw Kredytowych (World Council of Credit Unions) – koordynacja, udzielanie pomocy i informacji towarzystw kredytowych w skali globalnej, udzielanie pomocy technicznej, organizacja konferencji i seminariów.

Natomiast pozarządowe regionalne organizacje finansowe stanowią m.in.:

- Amerykański Instytut Dyplomowanych Biegłych Rewidentów;
- Afrykańskie Stowarzyszenie Spółdzielczych Kas Oszczędnościowych i Finansowych;
- Federacja Europejskich Giełd Papierów Wartościowych;
- Instytut Biegłych Rewidentów Anglii i Walii;
- Latinoamerykańskie Stowarzyszenie Instytucji Finansujących Rozwój;
- Nordycki Związek Pracowników Bankowych;
- Związek Europejskiej Prasy Ekonomicznej i Finansowej.

Szczególne miejsce w grupie wymienionych podmiotów zajmuje Europejski System Banków Centralnych (European System of Central Banks – ESBC) utworzony 1.06.1998 r., działający w ramach UE. W jego skład wchodzi Europejski Bank Centralny oraz banki centralne krajów członkowskich Unii Europejskiej. Podstawowym celem ESCB, wynikającym z Traktatu z Maastricht jest osiągnięcie i utrzymywanie stabilności cen oraz wspieranie polityki ekonomicznej UE. Ponosi on także pełną odpowiedzialność za masę pieniądza znajdującą się w obiegu na obszarze euro. Oddziałuje na poziom stóp procentowych, a tym samym na warunki i dostępność kredytów.

Istotny wpływ na relacje międzynarodowe mają także organizacje nieformalne, jakimi są: Klub Paryski i Klub Londyński. Klub Paryski stanowi nieformalne porozumienie największych kredytodawców świata, którzy zajmują się koordynowaniem, restrukturyzacją, zrównoważonym rozwiązywaniem problemów zadłużeniowych krajów kredytobiorców rekomendowanych głównie przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy. Klub obsługiwany jest przez stały sekretariat z siedzibą w Paryżu, gdzie zbiera się na spotkaniach, zwykle raz w miesiącu (poza lutym i sierpniem). Obecnie porozumienia o redukcji i spłatach zadłużenia podpisało z Klubem Paryskim 85 krajów (w tym Polska). Klub Londyński jest także nieformalnym porozumieniem o podobnym charakterze jak Klub Paryski. Jednak w przeciwieństwie do niego skupia prywatne podmioty – banki komercyjne.

4. Wpływ międzynarodowych organizacji finansowych na instytucjonalizację stosunków międzynarodowych

Określenie „instytucjonalizm” zrodziło się w USA, gdzie w początkach XX w. w naukach ekonomicznych pojawił się kierunek myślowy wysuwający postulat współpracy gospodarczej poprzez ustalony system norm i zasad postępowania, określający i utrwalający działania oraz regulujący zachowania ludzkie [13, s. 81-85]. Współcześnie zaczął rozwijać się neoinstytucjonalizm, który wychodzi poza struktury narodowe i staje się instytucjonalizmem międzynarodowym. Początek tym tendencjom dają formy współpracy wielostronnej oraz pojawienie się Organizacji Narodów Zjednoczonych jako spadkobierczyni mało skutecznej Ligi Narodów.

Podstawą instytucjonalizmu organizacji międzynarodowych jest umowa założycielska. Zostają w niej określone podstawowe zasady funkcjonowania organizacji, począwszy od celów, struktury organizacyjnej i kompetencji poszczególnych organów, przez zasady członkostwa, zakres podmiotowości, zasady finansowania, zasady podejmowania decyzji po przywileje i immunitety oraz zasady wejścia w życie niniejszej umowy. Tworzone są na tej podstawie regulaminy wewnętrzne oraz wszelkie normy i zasady stanowiące prawo wewnętrzne organizacji. Instytucjonalizacja związana jest także z odpowiednią trwałością ustalonych form i zasad współpracy. Organizacje międzynarodowe najczęściej powoływane są do życia na czas nieokreślony, w przeciwieństwie do bardziej nietrwałej formy, jaką są np. sojusze międzynarodowe, dają duże prawdopodobieństwo długookresowego realizowania przyjętych standardów.

Międzynarodowe organizacje finansowe to bardzo bogaty zbiór podmiotów stosunków międzynarodowych, których podstawowym celem jest współpraca podmiotów członkowskich. Jej efektami mają być standaryzacja i upowszechnienie norm regulujących dany obszar w ramach systemu finansów międzynarodowych, który jest przedmiotem działania organizacji. Również w drodze zawieranych umów następuje określenie metody oraz techniki funkcjonowania. Organizacje te odgrywają szczególną rolę w upowszechnieniu zwyczajów i prawa zwyczajowego, kreowanego przez uczestników działań oraz podmiotów rzeczywiście związanych z danym obszarem. Wzorce i normy przez nie tworzone i promowane mają najwyższą jakość oraz użyteczność i wywodzą się z dobrej praktyki. Ważnym elementem ich działalności jest skupianie ekspertów i specjalistów o najwyższych kwalifikacjach i autorytecie w poszczególnych obszarach, co daje gwarancję profesjonalizmu i adekwatności proponowanych przez nie rozwiązań i regulacji. Wpisują się one również w klasyfikację organizacji międzynarodowych zaproponowaną przez R. Keohane'a, J. Nye'a i S. Hoffmanna [6, s. 29-31]. Rozważając m.in. tezę o wzrastającej instytucjonalizacji stosunków międzynarodowych, dokonali oni klasyfikacji organizacji pod względem zdolności oddziaływania na zachowania państw, wyróżniając:

- instytucje będące potencjalnym źródłem wpływu dla ambitnych rządów, które, zwłaszcza w okresie gwałtownych zmian, chcą je wykorzystać jako odskocznię od poszerzania wpływów (np. Bank Światowy);

- instytucje umożliwiające wypracowanie wspólnych porozumień, nawet w warunkach silnej rywalizacji (np. ONZ, Klub Paryski);
- instytucje, które mogą służyć jako instrumenty równoważenia wpływu innych organizacji lub zapobiegające powstawaniu innych organizacji (np. Banco del Sur);
- instytucje stymulujące państwa do „ujawniania swoich zamiarów”, będące źródłem informacji;
- organizacje, które symbolizują szczególny rodzaj norm i zasad bezwzględnie przestrzeganych, obowiązujących w systemach demokratycznych (np. OECD);
- organizacje, które mogą oddziaływać na interes państw i zmieniać ich podstawowe preferencje (np. fundusze wyspecjalizowane).

Międzynarodowe organizacje finansowe odgrywają niezwykle ważną rolę na arenie międzynarodowej szczególnie ze względu na skuteczność oddziaływania na zachowanie podmiotów członkowskich. Ich siła leży m.in. w zasobach, jakimi dysponują, a w szczególności tej ich części, która przeznaczana jest na różnego typu pożyczki. Są to kwoty przyznawane na warunkach znacznie bardziej przyjaznych dla pożyczkobiorców niż na rynku komercyjnym. Jednak warunkami ich uzyskania są zastosowanie się do standardów i norm obowiązujących w danej organizacji oraz realizacja działań narzucanych przez pożyczkodawcę w różnych sferach funkcjonowania biorcy kapitału. Ma to szczególnie duże znaczenie w przypadku państw, w których uzyskanie wsparcia uzależniane jest często od dokonania zmian w systemie politycznym, gospodarczym czy społecznym. Ich pozycja w gospodarce światowej wynika także z umiejętności skupiania wokół siebie i angażowania w swą działalność najwybitniejszych postaci – funkcjonariuszy międzynarodowych, którzy są w stanie wspierać swoim autorytetem zasadność promowanych regulacji.

Instytucjonalizacja w odniesieniu do organizacji międzynarodowych widoczna jest także w wewnętrznych sferach ich funkcjonowania. Tworzą one rozbudowane struktury wewnętrzne, gdzie każdy podmiot musi funkcjonować w ramach określonych uprawnień i kompetencji, wynikających z przyjętych regulaminów i procedur, stając się podmiotami mocno sformalizowanymi. Do tego wiele z nich, szczególnie organizacje rządowe, obrasta w dużą liczbę agend, agencji czy organizacji wyspecjalizowanych, tworząc rozległe sieci powiązań, którym towarzyszy biurokratyzacja. A ta gdy jest nadmierna, staje się bardzo szkodliwa.

5. Podsumowanie

Instytucjonalizacja stosunków międzynarodowych w warunkach pogłębiającej się internacjonalizacji i globalizacji jest faktem. Międzynarodowe organizacje finansowe są nieodłącznym elementem tego zjawiska. Bogactwo ich form i duży zakres funkcjonowania, związany z ich specjalizacją, przyczyniają się do rozszerzenia znaczenia tych instytucji jako regulatorów życia międzynarodowego. Poprzez swoje oddziaływanie i znaczenie w relacjach międzynarodowych powinny zwracać szczególną uwagę na stopień instytucjonalizacji przez siebie prezentowany, gdyż nadmierna

dominacja instytucji międzynarodowych wywołuje zrozumiały sprzeciw. Szczególnie w odniesieniu do słabszych, mniej rozwiniętych czy o niższym stopniu rozwoju podmiotów członkowskich narzucanie im nakazów i przepisów do stosowania w ich wewnętrznych relacjach wzmaga falę protestów. A zatem można stwierdzić, iż finansowe organizacje międzynarodowe jako trwała forma współpracy podmiotów członkowskich, funkcjonująca na podstawie stałego i spójnego zespołu norm, procedur i struktur współpracy, spełniają wszystkie kryteria stawiane instytucjonalizacji międzynarodowej [9, s. 16-19].

Literatura

- [1] *Bank of the South sets launch date on November 3, 2007 in Venezuela*, „International Herald Tribune, Global Edition”, 8.10.2007.
- [2] Czubik P., Kuźniak B., *Organizacje międzynarodowe*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2002.
- [3] De Azevedo e Almeida T.A., *Still on the Drawing Board: The Banco del Sur a Half Year Later*, www.coha.org (pobrano 27.05.2008).
- [4] Doliwa-Klepacki Z., *Encyklopedia organizacji międzynarodowych*, Wydawnictwo 69, Warszawa 1999.
- [5] Latoszek E., Proczek M., *Organizacje międzynarodowe. Założenia, cele, działalność*, WSHiFM, Warszawa 2001.
- [6] Łoś-Nowak T., *Organizacje w stosunkach międzynarodowych. Istota, mechanizmy działania, zasięg*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1999.
- [7] Łoś-Nowak T., *Stosunki międzynarodowe. Teorie – systemy – uczestnicy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000.
- [8] Naruszewicz S., Czerwacz K., *Międzynarodowe instytucje finansowe wobec wyzwań współczesności*, PPUH, Białystok 2003.
- [9] Parzymies S., Popiuk-Rysińska I., *Polska w organizacjach międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002.
- [10] Rymarczyk J., *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWE, Warszawa 2006.
- [11] Shaw M.N., *Prawo międzynarodowe*, Książka i Wiedza, Warszawa 2000.
- [12] Wielopolska A., Bińczak H., *Krytykowane, ale potrzebne*, „Rzeczpospolita” – Ekonomia i Rynek, 6.09.2004, nr 209.
- [13] Wojciechowski H., *Kształtowanie międzynarodowych stosunków ekonomicznych*, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań 2003.
- [14] Zabielski K., *Finanse międzynarodowe*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.

INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS AS PARTICIPANTS OF THE INTERNATIONAL RELATIONS SYSTEM

Summary: International organizations are one of the most dynamic members of the international relations system. The article presents the concept of the international organization, the classification of international financial organizations and their influence on the institutionalization of international relations.